

FINESTRA D'OPORTUNITAT

per Marc Serra

México, una mirada europea

Si cualquiera se dispone a realizar una encuesta sobre **México**, en seguida se dará cuenta que todo el mundo le hablará de los Mariachis o el Tequila, las Rancheras y los Tacos, de las playas de la costa del Pacífico si ha tenido la ocasión de visitarlas, e incluso seguro que alguien le pondrá el grito al cielo entorno a su nivel de delincuencia o de seguridad... ¿pero qué significa México hoy en día? ¿En qué situación se encuentra económica, política y socialmente hablando? ¿De qué puede presumir o qué problemas le cuestan de solucionar? ¿Es el país tan peligroso que describen o por lo contrario goza de una fama que le es injusta? Servidor ha tenido el placer de vivir allí y también la oportunidad de trabajar durante dos meses, y fruto de la observación y el estudio presento estas cuatro rallas.

Año tras año, el Departamento de Investigación del Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (BBVA) publica un informe donde trata de los que llama “**EAGLES**” (Emerging and Growth Leading Economies), para entendernos, las economías emergentes que lideran el crecimiento mundial. En el documento de finales de 2011, y corroborado en el de 2012. 10 países forman parte de este

grupo, entre los que se encuentran por ejemplo **China, Brasil, India, Turquía** o México. Estos países, que han crecido con un promedio del 7,1% en 10 años (2001/2011) están llamados a modificar el mapa geopolítico mundial. El **Fondo**

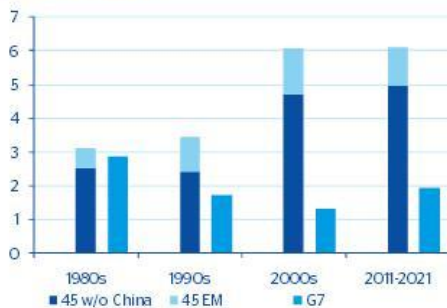
Monetario Internacional se une al estudio de estos países en clara expansión y desarrollo y cree que solo estas 10 economías pasaran a significar el 40% de la producción mundial el 2017, cuando el 1980 representaban un porcentaje ligeramente por encima del 15%, como nos indica el Informe de Perspectivas Económicas Mundiales de este organismo.

México se sitúa entonces en la escena internacional como un país en vías de desarrollo, que ha llevado bastante bien los efectos de la crisis económica (como el resto de EAGLES ha seguido

creciendo alrededor del 4% en los años más duros de la crisis), hecho que presenta, aun así, ventajas e inconvenientes, como veremos, en relación a la naturaleza del país. Aunque esta situación no es nueva. Un proceso de industrialización sin precedentes así como cambios sociodemográficos como la urbanización ya se habían dado a mediados del siglo pasado, hecho que comporto avances en el nivel de vida de los mexicanos, un descenso de tasas como el de la inflación, y una mejora significativa en terrenos como el de la salud, la educación o la seguridad. Ahora, importantes inversiones extranjeras de entre las que destacamos las orientales como la japonesa permiten que en México se muevan cosas.

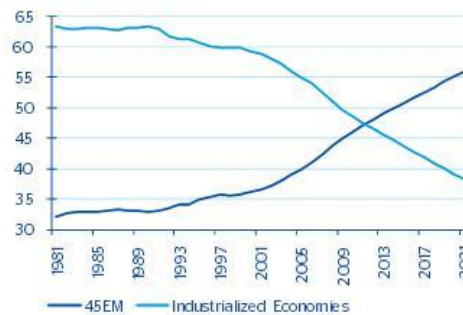
GDP adjusted by PPP: growth rates (%)

Note: 45 Emerging Markets- Argentina, Bahrain, Bangladesh, Brazil, Bulgaria, Chile, China, Colombia, Czech Rep., Egypt, Estonia, Hungary, India, Indonesia, Iran, Jordan, Korea, Kuwait, Latvia, Lithuania, Malaysia, Mauritius, Mexico, Morocco, Nigeria, Oman, Pakistan, Peru, The Philippines, Poland, Qatar, Romania, Russia, Slovak Rep., South Africa, Sri Lanka, Sudan, Taiwan, Thailand, Tunisia, Turkey, Ukraine, the UAE, Venezuela and Vietnam.
Source: BBVA Research and IMF

Share of World GDP adjusted PPP: 45 Emerging Markets vs Industrialized Economies

Source: BBVA Research and IMF WEO

Gráficas sobre la evolución de las economías emergentes comparada con los países industrializados.

Fuente: BBVA ANNUAL REPORT 2012 sobre los EAGLES

Varios factores hacen que México se sitúe donde está ahora. Por un lado, el 1 de enero de 1994 entró en vigor el **NAFTA**, el tratado de libre comercio entre las naciones de Norteamérica, el **Canadá, Estados Unidos** y México, nueva situación que significaba la eliminación de las barreras comerciales entre estas naciones. Por otro lado, la influencia del gigante norteamericano, los EEUU, afecta a diario la economía mexicana i condena a su compañero del sur a no permitirle ingresar en la **OPEP** aun siendo uno de los mayores productores de petróleo del mundo. Es que, aunque México vende el carburante a precios inferiores de los que lo haría si fuese miembro de la OPEP, el hecho es que su cliente número 1 son los EEUU, que no permite ni permitiría que este entraste en tal organización por razones más que obvias. ¿México está malbaratando este producto...o es acertada la apuesta segura de obedecer, a según qué costes, al cliente vecino y poderoso? No lo sabremos. Lo que sí sabremos es la subordinación al gigante americano y la falacia mexicana de la voluntad de querer mantener la autonomía en sus políticas comerciales respecto a su ingreso a la organización petrolera.

Mientras el petróleo, como hemos visto, supone una de las principales fuentes de ingresos para México, siguen teniendo mucha importancia tanto el turismo como el dinero que envían los emigrados a otros países, principalmente a los EEUU. Aunque el turismo, con las famosas playas de **Cancún** como estandarte, no se explota lo suficiente, estos son los tres principales motores de la economía mexicana: el carburante, el dinero que envían los mexicanos desde el exterior, y el turismo, como decíamos.

Otra cuestión que está sobre la mesa es en qué medida la población mexicana se ve beneficiada de la expansión y crecimiento de su país, e incluso hasta qué punto podemos hablar de niveles justos de redistribución de la riqueza. Si bien por un lado es evidente que la tasa de paro se sitúa por debajo del 5% a finales de 2013 (la tercera más baja de la OCDE), el empresario con nacionalidad mexicana **Carlos Slim** es en la actualidad la persona más rica del planeta. ¿Y por qué esta relación de conceptos? Pues porque si bien en México la facilidad para trabajar y encontrar un trabajo, o de saltar de una a otra de manera sencilla es un hecho, también lo es que existen casi monopolios como el de la compañía **TELCEL**, que domina prácticamente toda la red de telefonía móvil del país y es controlada por Slim; eso hace que algunos sectores sean difícilmente accesibles por estar en manos de bien pocos. Además, la abundancia de "chamba" (trabajo) también tiene sus inconvenientes. El **absentismo laboral** está al orden del día, precisamente por eso de que explicábamos hace pocas líneas, sumado a otros factores, y las empresas tienen serios problemas para incentivar y motivar el personal. Sin olvidar la fuga de cerebros que también afecta a México. Las esperanzas de muchos mexicanos pasan por encontrar una vida mejor tanto en los EEUU como en Europa, y no ven con buenos ojos, en muchos casos, el progreso o las oportunidades que México ofrece.

Con una de las superficies más extensas de América Latina, México es conocido por la estructura federal en que se organiza, con **31 estados libres** y soberanos y un **Distrito Federal** que contiene una de las ciudades más masificadas del planeta, **Ciudad de México**. La República, con este modelo federal como describe la constitución vigente desde 1917, reconoce la soberanía de los estados pero dispone de mecanismos de coordinación para los asuntos que afectan a la Federación. Por otro lado, observamos una historia constitucional de los casi 100 años donde apenas se dio alternancia en el poder y donde las mujeres no se les reconoció el derecho a votar hasta mediados de siglo XX.

Si hacemos un repaso a la historia reciente, después de 100 años de independencia, la cual llego por varios motivos como son el desencanto de los criollos frente a la corona española y una

Guerra del Francés que le jugaba a favor, y con los sacerdotes **Miguel Hidalgo** y **José María Morelos** como protagonistas, la revolución mexicana explotaba con un carácter de movilización popular antilafundista y antiimperialista, con **Pancho Villa** y **Emiliano Zapata** (en la foto) como grandes estandartes (1910-1921). Y una de las principales consecuencias de aquella cruzada iniciada desde la

resistencia de los campesinos fue el acceso al poder del **Partido Revolucionario Institucional** (PRI) el 1929, que se instaló durante siete décadas, un periodo como comentábamos de nula alternancia política (la "dictadura perfecta", tal y como fue bautizada ese periodo) de acceso a las instituciones de los vencedores de la Revolución y de grandes cambios y transformaciones en todos los campos. Una "dictadura perfecta" a nivel de sistema de partido hegemónico como diría **Giovani Sartori** y no a nivel de un solo presidente que es reelegido y se acomoda en el poder ya que no cabe olvidar que la constitución mexicana presenta la particularidad del sexenio presidencial sin la posibilidad de repetición que evita esta eternización de una sola figura en la presidencia de la República.

Y no fue hasta el año 2000 que el candidato del **Partido Acción Nacional** (PAN), **Vicente Fox**, puso fin a este incontestable dominio del PRI, siendo elegido presidente en las urnas. El paso por el poder del PAN no dejó indiferente a nadie, ya que especialmente en la segunda etapa, cuando **Felipe Calderón** coge el relevo, este se dedicó a neutralizar el crimen organizado y el narcotráfico, hecho que provocó una escalada de la tensión entre gobierno y los diferentes cartels donde 60.000 personas perdieron la vida. El 1 de diciembre de 2012, el PRI volvía al poder con **Enrique Peña Nieto**, que se sobreponía en las elecciones. Un presidente, el actual, que levanta voces y opiniones compartidas entorno a que castiga con una carga impositiva importante a la clase social creciente en los últimos años: la clase media.

Culturalmente México está muy marcado, podríamos decir, por dos claras influencias. El país de Pedro Infante, uno de los cantantes más queridos y conocidos y que engrandeció esa atracción de los mexicanos por la música y el baile, como buenos latinoamericanos por un lado, está muy influenciado por el gigante vecino del norte, así como de las culturas prehispánicas como es la azteca. Aun siendo famosa incluso en el extranjero la festividad de "El día de los muertos", para

nuestro primero de noviembre, la fuerza de Halloween arrasa también en todo México y se cuela en más de un domicilio como prácticamente la única celebración que se acoge. Por otro lado, los anglicismos en la lengua de uso habitual no son ninguna extrañez. Es posible ir por la calle y encontrarte un local donde tiene colgado el cartel "se renta" (se alquila, del inglés "to rent"), o si te acercas al taller y le pides si te puede revisar el vehículo porque alguna cosa parece que falla, te contestará que "déjame que lo cheque" (del inglés "to check"), o si alguna vez escuchas "me voy a lanzar" querrá decir que tu compañero se va a comer ("to lunch"). Y uno de los orgullos mas exhibidos, recordados y en definitiva ligados a la cultura mexicana es sin duda la cultura azteca, uno de los pocos imperios que nunca fueron conquistados por los españoles y de los cuales los mismos mexicanos hacen gala.

Pero no todo el monte es orégano. Es conocido el problema del narcotráfico, que lo asumen como suyo. Y se convierte en un tema tabú. De hecho, raramente encontraras en lugares públicos una conversación al respeto, y trata de no iniciar debates en torno a esa problemática ya que por el contrario corres ciertos riesgos. Los mexicanos no hablan ni entre ellos ni con los extranjeros y recuerda y mucho a lo que sucedía en el **País Vasco** los años 80 y 90 con el terrorismo de ETA, para encontrar semejanzas con un caso que nos sea próximo. Es ciertamente una problemática que les ha desbordado y que efectivamente ha acabado salpicando a la policía ya sea de manera obligada como voluntaria.

En definitiva, México es hoy en día un polvorín de opciones y de puertas que se abren. Un estado propicio donde muchas empresas extranjeras, asiáticas, europeas, etc. ven con buenos ojos instalarse y se instalan, pero también un estado con serios problemas como los que hemos visto en este artículo. Un país que, formando parte del conjunto de los países latinoamericanos, profesa una religiosidad católica muy importante, así como una occidentalización creciente e imparable. Un clima bastante agradable todo el año acompaña grandes estancias en el país "pequeño" de América del Norte, una gastronomía amplísima, conocida y de orgullo por su gente con una base que sitúan en el maíz puede ser una de las primeras cartas de presentación, con un Don Julio Reposado que seguro que verás que más de un mexicano se toma después de comer. Eso sí, antes de levantarte y marchar de cualquier restaurante, no olvides dejar algo de propina. No sea que al salir no seas víctima de una mirada bastante reveladora.

FINESTRA D'OPORTUNITAT

per Marc Serra

Mèxic amb ulls europeus

Si hom es posa a fer una enquesta i es disposa a preguntar sobre **Mèxic**, ràpidament s'adonarà que tothom li parlarà dels Mariachis o el tequila, las Rancheras i els tacos, de les platges de la costa del Pacífic si ha tingut l'oportunitat de visitar-les, i fins i tot segur que algú posarà el crit al cel sobre el seu nivell de delinqüència o de seguretat... però què representa Mèxic avui dia? En quina situació es troba econòmicament, política i social? De què pot presumir o quins defectes li costen d'eixugar? És el país tan perillós que descriuen o per contra pateix d'una fama que li és injusta? Servidor ha tingut el plaer de viure-hi i l'oportunitat de treballar-hi durant dos mesos, i fruit de l'observació i l'estudi presento aquestes quatre ratlles.

Any rere any, el Departament d'Investigació del BBVA publica un informe on parla dels països que anomena "**EAGLES**" (Emerging and Growth Leading Economies), per entendre'ns, les economies emergents que lideren el creixement mundial. Al document de les acaballes de 2011, i corroborat al 2012, 10 països formen part d'aquest grup, entre els quals es troben per exemple la **Xina**, el

Brasil, l'Índia, Turquia o **Mèxic**.

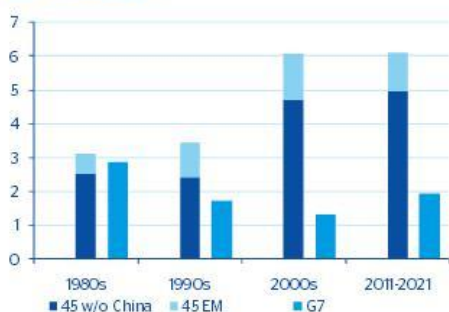
Aquests països, que han crescut d'acord a un promig del 7,1% en 10 anys (2001-2011) estan cridats a canviar el mapa geopolític mundial. **El Fons Monetari Internacional** s'afegeix a l'estudi d'aquests països en clara expansió

i desenvolupament i creu que tan sols aquestes 10 economies passaran a significar fins el 40% de la producció mundial el 2017, quan el 1980 representaven un percentatge lleugerament per sobre del 15%, tal i com ens indica l'Informe de Perspectives Econòmiques Mundials d'aquest organisme. Mèxic esdevé doncs, per a l'escena internacional un país en vies de desenvolupament, que ha portat prou bé els efectes de la crisi (com la resta d'EAGLEs ha seguit creixent vora el 4% en els anys més durs d'aquesta), fet que presenta, però, avantatges i inconvenients, com veurem, d'acord amb la naturalesa del país. Aquesta situació, però, no és nova. Un procés d'industrialització sense precedents així com canvis sociodemogràfics com la urbanització ja

s'havien donat a mitjans de segle passat, fet que va comportar avenços en el nivell de vida dels mexicans, un descens de taxes com la d'inflació, i una millora significativa en camps com la salut, l'educació o la seguretat. Ara, importants inversions estrangeres d'entre les quals en destaquen d'orientals, com la japonesa, permeten que a Mèxic bulli l'olla.

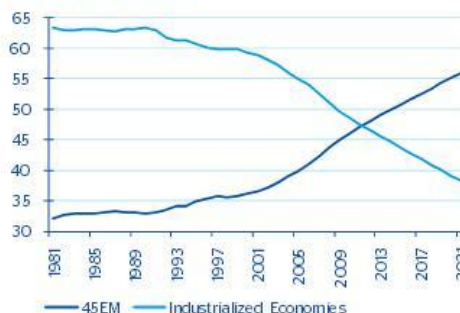
GDP adjusted by PPP: growth rates (%)

Note: 45 Emerging Markets: Argentina, Bahrain, Bangladesh, Brazil, Bulgaria, Chile, China, Colombia, Czech Rep., Egypt, Estonia, Hungary, India, Indonesia, Iran, Jordan, Korea, Kuwait, Latvia, Lithuania, Malaysia, Mauritius, Mexico, Morocco, Nigeria, Oman, Pakistan, Peru, the Philippines, Poland, Qatar, Romania, Russia, Slovak Rep., South Africa, Sri Lanka, Sudan, Taiwan, Thailand, Tunisia, Turkey, Ukraine, the UAE, Venezuela and Vietnam.
Source: BBVA Research and IMF

Share of World GDP adjusted PPP: 45 Emerging Markets vs Industrialized Economies

Source: BBVA Research and IMF WEO

Gràfiques sobre l'evolució de les economies emergents respecte els països industrialitzats.

Font: BBVA ANNUAL REPORT 2012 sobre els EAGLES

Diversos factors i esdeveniments fan que Mèxic se situï on és ara. Per una banda, l'1 de gener de 1994 va entrar en vigor el **NAFTA**, el tractat de lliure comerç entre les nacions del Nord d'Amèrica, **Canadà**, **EUA** i Mèxic, fet que va significar l'eliminació de les barreres comercials entre aquestes nacions. Per altra banda, la influència del gegant nord-americà, els EUA, afecta cada dia l'economia mexicana, tot i ser un dels majors productors de petroli al món. I és que, tot i la constatació que Mèxic ven el seu cru a preus inferiors dels que ho faria si fos membre de **l'OPEP**, el fet és que el seu client número 1 és són els EUA, que no permeten ni permetrien que aquest entrés a aquesta organització, per raons òbvies. Mèxic està malbaratant aquest producte...O és encertada l'aposta segura d'obeir, a segons quins costos, el client veí i poderós? No ho sabem. El què si coneixem és la subordinació al gegant americà i la fal·làcia mexicana de la voluntat de voler mantenir autonomia en les seves polítiques comercials respecte el seu ingrés a l'organització petrolera.

Mentre el petroli, com hem revisat, esdevé una de les principals fonts d'ingressos per a Mèxic, segueixen tenint molta importància tant el turisme com els diners que envien els emigrats d'altres països, principalment als Estats Units. Tot i que el turisme, amb les famoses platges de **Cancún** com a estàndard, no s'explota prou, aquests són tres dels principals motors de l'economia mexicana: el cru, els diners que envien els emigrats i el turisme, com dèiem.

Una altra qüestió que està sobre la taula és en quina mesura la població mexicana es veu beneficiada per l'expansió i creixement de l'economia d'aquest país, i fins a quin punt podem parlar de nivells justos de redistribució de la riquesa. Si bé per una banda és evident que la taxa d'atur se situava per sota del 5% a finals de 2013 (la tercera més baixa de la **OCDE**), l'empresari amb nacionalitat mexicana **Carlos Slim** és en l'actualitat la persona més rica del planeta. I perquè aquesta barreja de conceptes? Doncs perquè, si bé mentre al país la facilitat per treballar i aconseguir una feina, o saltar d'una a l'altra de manera senzilla, és un fet fàcil i palpable, també ho és que existeixen (quasi) monopolis com el de la companyia **TELCEL**, que domina pràcticament tota la xarxa de telefonia mòbil del país i és controlada per Slim; això fa que alguns sectors siguin difícilment accessibles pel fet d'ésser en mans de ben pocs. A més, l'abundància de "chamba" (feina) també té els seus inconvenients. **L'absentisme laboral** és a l'ordre del dia, precisament per això que explicàvem tot just fa unes línies, sumat a d'altres factors, i les empreses tenen seriosos problemes per a incentivar i motivar el personal. Sense oblidar la fuga de cervells, que també afecta Mèxic. Les esperances de molts mexicans passen per trobar una vida millor tant als EUA com a Europa, i no veuen amb bons ulls, en molts casos, el progrés o les oportunitats que Mèxic ofereix.

Amb una de les superfícies més extenses de l'Amèrica Llatina, Mèxic és conegut per l'estructura federal en què s'organitza, amb **31 estats lliures** i sobirans i un Districte **Federal** que conté una de les ciutats més massificades del planeta, **Ciutat de Mèxic**. La República, amb aquest model federal com descriu la constitució vigent des de 1917, reconeix la sobirania dels seus estats però disposa de mecanismes de coordinació pels assumptes que afecten la Federació. Per altra banda, observem una història constitucional dels gairebé darrers 100 anys on amb prou feines hi ha hagut alternances al poder i on a les dones no se'ls va reconèixer el dret a vot fins a mitjans de segle XX.

Si fem un cop d'ull a la història recent, després de 100 anys d'independència, la qual va arribar per diversos factors com és el desencant dels criolls envers la corona espanyola i una Guerra del

Francès que li jugava a favor, i amb els sacerdots **Miguel Hidalgo** i **José Maria Morelos** com a protagonistes, la revolució mexicana esclatava amb un caràcter de mobilització popular antilatfundista i antiimperialista, amb **Pancho Villa** o **Emiliano Zapata** (a la foto) com a grans estandards (PRI) i una de les principals conseqüències d'aquella croada iniciada des

de la resistència de la pagesia va ser l'accés al poder del **Partido Revolucionario Institucional** (PRI)

el 1929, que s'hi va instal·lar durant set dècades, un període com dèiem de nul·la alternança política (la “dictadura perfecta”, com va ser batejat aquest període), d'accés a les institucions dels vencedors de la Revolució i de grans canvis i transformacions en tots els camps. Una “dictadura perfecta” a nivell de sistema de partit hegemònic com diria **Giovanni Sartori** i no a nivell d'un sol president que és reelegit i s'acomoda en el poder ja que cal no oblidar que la constitució mexicana presenta la particularitat del sexenni presidencial sense possibilitat de repetició que evita aquesta eternització d'una sola figura a la presidència de la República.

I no va ser fins l'any 2000 quan el candidat del **Partido Acción Nacional (PAN)**, Vicente Fox, posà fi a aquest incontestable domini del PRI, essent elegit president a les urnes. El pas pel poder del PAN no va deixar indiferent a ningú, ja que especialment en la segona etapa, quan **Felipe Calderón** n'agafà el relleu, aquest va agafar el toro per les banyes quant al crim organitzat i el narcotràfic, fet que va provocar una escalada de la tensió entre govern i els diferents cartels on 60.000 persones van perdre la vida. L'1 de desembre de 2012, el PRI tornava al poder amb **Enrique Peña Nieto**, que s'imposava a les eleccions. Un president, l'actual, que aixeca veus i opinions compartides en relació a què castiga amb una càrrega impositiva important a la classe social creixent en els darrers anys: la classe mitjana.

Culturalment Mèxic està molt marcat, podríem dir, per dues clares influències. El país de Pedro Infante, un dels cantants més estimats i coneguts i que va engrandir aquesta atracció dels mexicans per la música i el ball, com a bons llatinoamericans per una banda, està molt influenciat pel gegantí veí del nord, els EUA, així com de les cultures prehistòriques com és l'Àsteca. Tot i ser famosa fins i tot a l'estranger la festivitat de “el Día de los Muertos”, el nostre Tot Sants, la força de Halloween arrasa també arreu de Mèxic i s'ha colat en més d'un domicili com pràcticament la única celebració que s'acull. A banda, els anglicismes en la llengua d'ús habitual no són cap estranyesa. Tan bon punt pots anar pel carrer i veure un local on hi té penjat el cartell “se renta” (es lloga, derivat de l'anglès *to rent*), o si t'acostes al mecànic i li demanes si et pot revisar el vehicle perquè creus que alguna cosa falla, et contestarà que “déjame que lo cheque” (de l'anglès *to check*), o si alguna vegada sents “me voy a lanzar” voldrà dir que se'n va a dinar (*to lunch*). I un dels orgulls més exhibits, recordats i en definitiva lligats a la cultura mexicana és sens dubte la cultura àsteca. És habitual trobar-te per qualsevol dels carrers més populars de les principals ciutats homenatges i balls que miren de recordar-la.

Però no tot són flors i violes. És conegut el problema del narcotràfic, que els mexicans assumeixen com a seu. I esdevé un tema tabú. No se'n parla ja que es poden córrer certs riscos. Els mexicans no en parlen ni entre ells ni amb els estrangers i recorda i molt el que passava al **País Basc** els anys 80 i 90 amb el terrorisme d'ETA, per trobar-hi semblances amb un cas proper. Un cas exemplar d'*omertà*, d'altra banda. És certament una problemàtica que els ha desbordat i què efectivament ha acabat esquitxant a la policia ja sigui de manera obligada com voluntària.

En definitiva, Mèxic esdevé avui dia un polvorí d'opcions i de portes que s'obren. Un estat propici on moltes empreses estrangeres—asiàtiques, europees, etc.—veuen amb bons ulls instal·lar-se i s'hi instal·len, però també un estat amb seriosos problemes com els que hem vist en aquest article. Un país que, formant part del conjunt del països llatinoamericans, professa una religiositat catòlica molt important, així com una occidentalització creixent i imparable. Un clima força agradable tot l'any acompanya grans estades al país "petit" de l'Amèrica del Nord, una gastronomia amplíssima, coneguda i d'orgull per la seva gent amb una base que situen en el blat de moro pot ser una de les primeres cartes de presentació, amb un Don Julio Reposado que segur que veuràs que més d'un mexicà es pren després de dinar. Això sí, abans d'aixecar-te i marxar de qualsevol restaurant, no oblidis deixar-hi una mica de propina. Ves que al sortir no siguis víctima d'una mirada prou reveladora.